

KÄINA VALLAVALITSUS

KÄINA VALLA ARENGUKAVA

2016-2023

[kehtetu 10.11.2018]

KÄINA VALLA EELARVESTRAATEEGIA

2016-2021

[kehtetu 10.11.2018]

KÄINA VALLA TERVISEPROFIIL JA

TEGEVUSKAVA

2016-2023

Sisukord

Käina valla terviseprofiil 2016-2023

1. Sissejuhatus	40
2. Üldandmed	40
3. Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused	42
4. Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng	48
5. Tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond	53
6. Tervislik eluviis	56
7. Kokkuvõte	62

Käina valla terviseprofiil 2016-2023

1.Sissejuhatus

Tervis on inimese elukvaliteedi üks alustalasid ning määrab suuresti inimese toimetuleku eluga (selle, kui hästi või halvasti ta oma eluga toime tuleb). Inimeste kollektiivne tervis näitab, kui terve on vald ning veelgi edasi vaadates, kui terve on riik.

Tervis on oluline rahvuslik ressurss, mis väärib sihi- ja kavakindlat arendamist. Samuti kuulub õigus tervise kaitsele inimese põhiõiguste hulka ning kõikidele inimestele peavad olema tagatud vajalikud eeldused parima võimaliku terviseseisundi saavutamiseks – igal Eesti inimesel peab olema võimalus elada tervist toetavas keskkonnas ja võimalus teha tervislikke valikuid (Eesti rahvastiku tervise arengukava 2009-2020).

„Käina valla terviseprofiil ja tegevuskava 2016-2023“ eesmärk on anda laiapõhjalisem ülevaade elanike sotsiaal-majanduslikust taustast, mõistmaks elanikkonna tervise vajadusi ja aitamaks seeläbi kaasa tervisesekumiste paremale planeerimisele.

Terviseprofiil on abivahend inimeste ja keskkonna terviseseisundi mõõtmisel, hindamisel, analüüsimisel, paremate tervisetulemite eesmärgistamisel ning nende saavutamiseks vajalike tegevuste ja vahendite määratlemisel. Tervist mõjutavad individuaalsed, ealised, soolised ja pärilikud tegurid, mida ei ole võimalik muuta. Küll aga on suur hulk tegureid, mille mõju tervisele sõltub nii riigis kui ka omavalitsuses tehtavatest otsustest ja seeläbi kujundatavast elukeskkonnast, mis omakorda mõjutab inimese tehtavaid valikuid ja otsuseid ehk individuaalset eluviisi.

Kuna tervist mõjutavad kõigis eluvaldkondades tehtavad otsused ja ellu viidavad tegevused, nõuab paremate tervisetulemite saavutamine erinevate eluvaldkondade esindajate vahel koostööd ning kogukonna kaasamist. Kohalik omavalitsus, mis oma olemuselt on üksikisiku eelistusi ja käitumist kujundav väärtuste, tavade, normide ja motivaatorite kogum, kätkeb võimalusi ja ühtlasi vastutust kujundada elukeskkond selliseks, mis võimaldab inimestel teha tervislikke valikuid.

Valla terviseprofiili eesmärgiks on suurendada elanikkonna heaolu ja tõsta inimeste elukvaliteeti parema tervise kaudu. Kuna rahvastiku tervises toimuvad pidevalt muutused, on valla terviseprofiil dokument, mida võiks läbi vaadata ja uuendada üks kord aastas.

2.Üldandmed

Käina valla üldandmed ja üldiseloom

Käina vald asub Hiiumaa lõuna-osas, territooriumi pindala on 186,32 km², hõivates kogu saare territooriumist umbes 1/5. Vald asub kahel merega eraldatud saarel Hiiumaal ja Kassari saarel. Kahte saart ühendavad omavahel tammid madalas roostikku kasvanud meres. Omapärase merelise

ühenduse Hiiumaaga moodustab Käina laht, mis on looduskaitseala. Suuremat osa valla territooriumist võib pidada rohealaks. Elu Käina vallas muudab väärtuslikuks ja atraktiivseks just sinne puhas looduskeskkond ning suhteliselt hõredast asutusest tulenev eraldatus

Elanike arv vallas on 2112 (1.1.2016). Käina vallas on 1 alevik 737 elanikuga ja 34 küla. Suuremad külad on Männamaa (128), Kassari (113), Orjaku (98) ja Putkaste (89) elanikuga. Kõige väiksemad külad on Nõmmerga (0), Mäeküla (6) Pärnselja (10), Kleemu (11), Laheküla (10), Jõeküla (22) ja Taguküla (32) elanikuga.

Käina vallas asuvad põhikool, lasteaed, huvikool, kultuurikeskus, raamatukogu, ujula, ambulatoorium, apteek, hambaravikabinet, kauplused, toitlustus- ja majutuskohad.

Rahvastik

Käina vallas elab rahvastikuregistri järgi 1.1.2016.a seisuga 1102 meest ja 1020 naist, kokku 2122 elanikku. Elanike vähenemine on aeglustunud kuid toimunud peamiselt noorte ning keskealiste elanike hulgas. Peamiseks lahkumise põhjuseks võib-olla mujale tööle või õppima asumine. Rahvastiku jätkusuutlikkuse ja loomuliku taastekke tagamiseks tuleb välja töötada ja rakendada meetmed, mis motiveeriksid eelkõige 20-24-aastaseid inimesi siduma enda edasise elutee Käina vallaga, jääma siia püsivalt elama ja kasvatama üles oma lapsed. Oluline on

1.1.2016 seisuga elas vallas lapsi (0-14a) kokku 279, 15 -18 aastaseid 68 ja pensioniealisi (65 ja vanemad) 378.

Kui mujal Eestis on suurem naiste osakaal, siis Käina vallas on suurem meeste osakaal. Mõneti võib põhjustada selle asjaolu, et suvehiidlaste peredest registreerib end valda sisse pereisa. Ema ja laste sisseregistreerimine siia võib tähendada lasteaiakohtade mittesaamist, mõningatest hüvedest ilmajäämist nende põhilises elukohas jne. Kui jätkub rahvastiku koosseisus meeste osatähtsuse suurenemine, siis tuleb suuremat tähelepanu pöörata tervisealasele teavitustegevusele. Tavapärast naised hoolitsevad oma tervise pärast iseenesest rohkem, meestele tuleks seda meelde tuletada, juhtida tähelepanu riskidele.

Kõige vanem inimene Käina vallas on sündinud 1915. aastal.

Eestlaste osakaal kogu Käina valla elanikkonnast on peaaegu 100%. Arvestades eesti kogukonna ülekaalu ei ole õigustatud kavandada tervisesekumusi ja teenuseid sõltuvalt rahvuslikust eripärast.

Sünnid, surmad, iive

Sündide dünaamika on aluseks erinevate lastega peredele suunatud teenuste ja tugisüsteemide loomisel. Käina vallas sündis 166 last aastatel 2006-2014. Sündivuse languse oli perioodil 2006-2009. Märkatavat tõusu on näha aastatel 2010 ja 2011. Peale seda toimus järsk langus, kui 2012 sündis 12 last vähem. Viimased kolm aastat on sündivus olnud suhteliselt stabiilne. Positiivse trendina on valda lisandunud elama lastega peresid. Koos reaalselt vallas elavate perede stabiilse

sündivusega ja muutunud perekäitumise (lapsega kodusoleku aeg on pisut vähenenud) on see tekitanud lasteaia kohtade puuduse.

Loomulik iive vallas on olnud aastaid negatiivne. Kuid aastatel 2011 oli loomulik iive positiivne +1. Käina elanikkonna rahvaarvu kogumuutuse väljatoomisel tuleb arvestada ka rännet. Saabujate arv näitab, kui palju on kohalikku omavalitsusse elanikke lisandunud elukohavahetusega. Sisserände põhjused võivad olla töödandja, turvaline elupaik, soodne elukeskkond, saarelisus jms.

Käina vallas oli aastatel 2002-2006 rändesaldo suhteliselt kõrge. Kui varasematel aastatel elanikkond asus elama saarelt pigem välja, siis alates 2007. aastast on see protsess peatunud.

3.Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused

Sotsiaalset sidusust kirjeldavad tööturu situatsioon, elanike toimetulek ning kaasatus kogukonna ellu.

Tööturu situatsioon

Maksumaksjad

Tulumaksulaekumised langesid aastatel 2009-2010, kasvu on märgata alates 2011 aastast, mille põhjal võib öelda, et elanikkonna elatustase on tõusuteel. Käina vallas oli maksumaksjaid 2009. aastal 966, 2010. aastal langes arv 925, 2011. aastal oli see 917, 2012. aastal tõusis see 927-le, 2013. aastal 936, 2014. aastal 934 ning 2016. aasta 9 kuu põhjal 951.

Keskmine brutotulu

Elanike keskmine sissetulek on alates 2010. aastast pidevalt tõusnud. Tööl käiakse nii valla territooriumil kui naabervaldades, aga ka mandril ja välismaal. Hiiumaa inimeste keskmisest pisut kõrgemat sissetulekut mõjutab peamiselt välismaal ja mandril töötavate hiidlaste hulk.

Ülalpeetavateks on Käina vallas vanuses 0-14 ning 65 ja enam inimesed, aastatel 2009-2012 42-43% (maakonnakeskmise 45-46%), 2013. aastal on see tõusnud olles 48,6% (maakonnakeskmise 51%). 2014 on ülalpeetavaid 53,5%. Käina vallas on vanusevahemikus 15-64 inimeste hulk, kes on samuti ülalpeetavad (õppivad noored, töötud, puuetega inimesed jt), eelnevate aastatega võrreldes vähenenud. Seega tuleb ühe tööealise elaniku kohta enam kui kaks ülalpeetavat.

Hõivatute arv kahanes Käina vallas nagu kogu Eestist hüppeliselt 2009. aastal langedes 70,3%-ilt (2008a. hõivatute määr Käinas) 54,3%-le, langedes 2010. aastal 49%-le. 2011. aastast on tööjõus osalemise määr jäänud stabiilseks olles 53% - 57% vahel, olles madalam kogu Eesti tööhõive määrast, mis jääb aastatel 2011-2013 Eestis 59% - 62% vahele.

Majanduslikult aktiivsed ettevõtted

Majandust Käina vallas iseloomustab ettevõtluse mitmekesisus, ettevõtete tegevusvaldkonnad on: ehitus, kaubandus, plastitööstus, puidutööstus, põllumajandus, transport, turism ja muu. Riskid on

erinevalt maandatud, kuna ettevõtted töötavad erinevatele turgudele. Ettevõtjate hulgas on valla, Eesti ja välismaa kodanikke. Peamised tööandjad on mikroettevõtted, kus on palgal kuni 10 töötajat. Äriregistris on 2016. aasta augusti seisuga 380 Käina valla ettevõtet. Kõik registris olevad ettevõtted ei tegutse Käina valla territooriumil.

Tootmises on traditsiooniliselt olnud tähtis koht põllumajanduslikul tootmisel (loomakasvatus). Tööstusliku tootmise osas on vallas esindatud plasti töötlemine (B-Plast, AS Dagöplast, OÜ Plastiktoos), puidu töötlemine (Käina Saeveski OÜ, AS Honga, Ehtar Puit AS, OÜ Kaskisaare), maaparandus (OÜ Kemehh), autoremondiga tegelev OÜ Best Holding, villaveski Hiiu Vill.

Suurim tööandja avaliku sektori asutustest on Käina Vallavalitsus, eraettevõtetest Dagöplast AS, mis on Baltikumi juhtivaim poliüetüleenist kiletoodete tootja, samuti ka plastijäätmete ümbertöötaja, omades sertifikaate ISO 9001 ja ISO 14001.

Töötus

Käina vallas oli registreeritud töötuid 2006 - 2008. aastatel suhteliselt vähe, mis võis tingitud olla töötuse mitteregistreerimisest tööhõiveametis, kuna sel ajaperioodil puudus tööhõiveameti poolt makstav ravikindlustus. 31.12.2009. aasta seisuga oli Käina vallas 142 registreeritud töötut 31.12.2010. aasta seisuga oli töötuid registreeritud 127, aasta hiljem oli töötukassas arvel 89 töötut Käina vallast ja 31.12.2012. aasta seisuga 69 töötut. 2014 oli aga töötute arv kahanenud 40-ni. Nii 2015, kui ka 2016 aastate jooksul on registreeritud töötute arv kahanenud veelgi. Suvel langeb rohkem, seoses toitlustusasutuste sesoonse avamisega ja talvel veidi tõuseb.

Pikaajalise töötuse probleem.

Käina vald pöörab tähelepanu pikaajalise töötuse probleemile. Pikka aega tööta olnud inimestel on takistusi edukaks tööle naasmiseks (terviseprobleemid, puudulikud tööoskused, alkoholiprobleem). Käina vallas on läbi viidud koos töötukassaga projekte pikaajaliste töötute aktiveerimiseks ja tööturule naasmiseks. Projektidest osavõtt on olnud aktiivne ja töötud on olnud rahul. Stiimuliks on olnud ka täiendav sissetulek lisaks toimetulekutoetusele. Projektide abil on mitu töötut asunud tööle. Kogu Hiiumaa probleemiks on noorte ja edasipüüdlike inimeste mujale õppima ja tööle asumine, mis omakorda tingib kvalifitseeritud ja oskustööjõu nappuse, samas pikaajalise töötuse inimeste hulgas, kelle erialased oskused on nõrgad. Olukorra tõsidust süvendab asjaolu, et rida probleeme on paralleelselt esile kerkinud ka täiskasvanuhariduses (sh elukestva õppe rakendamises), kus suurim vajakajäämine on koolitusvaldkondade üheülbalisus ja praktiliste oskuste omandamise vähene võimalus. Piirkonna elanikkonna väljarände pidurdamiseks, tööpuuduse vähendamiseks ja kvalifitseeritud tööjõu pakkumise suurendamiseks ning jätkusuutliku majandusarengu tagamiseks on vaja enam tähelepanu pöörata kohapealse hariduse omandamise ja rakendamise võimaluste pakkumisele, et tagada Hiiumaa perspektiivsetes majandusharudes (turism, käsitöö, jm

väikeettevõtlus sh merendusega ning väikepõllumajandusega seonduv ettevõtlus) rakendatava (oskus-) tööjõu olemasolu. Selle saavutamise üheks võtmevaldkonnaks on inimressursi arendamine sh elukestev õpe ja riskirühma liikmete kaasamine enesearendamisse. Koos tööandjate ja töötukassaga vajalike ametite väljaselgitamine ja Hiiumaa Ametikoolis kohalikku eripära arvestavate õpperühmade loomine.

Töötud inimesed on ressurss, millega suurendada kvalifitseeritud tööjõu pakkumist tööturul ning toetada seeläbi ka majanduse arenguid soovitud suunas.

Toimetulek

Ravikindlustusega kaetud ja puuetega inimesed

Käina vallas oli 2008 ravikindlustusega hõlmamata inimesi 6% elanikest. Perekarstide andmeil oli kindlustamata inimeste arv nende nimistus olevatest elanikest 2010. aastal ca 6% . Tänapäevaks on pikaajalised töötud ja töötukassas arvel olevad töötud ja otsivad aktiivselt tööd, saanud ravikindlustuse.

Sotsiaalkindlustusameti järgi on vallas 30.6.2013.a seisuga 455 vanaduspensionäri, 5 rahvapensioni saajat, 6 muu pensioni saajat, 13 toitjakaotuspensionäri saajat 123 töövõimetuspensionäri, kokku 602 pensionäri. Puudega lapsi on 12.

On väljastatud 10 parkimiskaarti liikumis- ja nägemispuudega inimestele. Vallavalitsus võimaldab transporditeenust nii puuetega inimestele kui pensionäridele. Hooldajad on määratud 35-le puudega inimesele ja neile makstakse hooldajatoetust. Käina Vallavalitsus maksab sügava ja raske puudega isiku hooldajale kord kuus toetust. Kui hooldajal puudub ravikindlustus, siis tasub tema eest sotsiaalmaksu vallavalitsus.

Toimetulekutoetused

Toimetulekutoetus on riigi abi puudusekannatajatele, mida maksab välja kohalik omavalitsus. Toimetulekutoetust makstakse isikule, kes pöördub toetuse saamiseks vallavalitsusse.

2016.aastal on toimetulekupiiri määr 130 eurot kuus üksi elavale inimesele. Ajavahemikul 2006 - 2008 ajal oli vallas töötuid suhteliselt vähe ja seepärast langes ka toimetulekutoetuse saajate arv. Töötute arv hakkas kasvama 2009. aastal ja sellega seoses kasvas 2010. aastal toimetulekutoetuste saavate perede arv. 1.09.2011.a seisuga keskmine toimetulekutoetust saanud leibkondade arv oli 39. 2012.a-st on toimetulekutoetuse saajate arv kahanenud, jäädes pikemaks ajaks pidama ca 22 leibkonna piiridesse.

Sotsiaaltoetused Käina valla eelarvest

Lisaks eelkäsitatud toimetulekutoetusele maksab Käina vald oma eelarvest sotsiaaltoetusi.

Käina valla elanikele makstakse 2016 aastal perekonna sissetulekust mittesõltuvaid sotsiaaltoetusi.

- Sünnitoetus 350 eurot. Esimene osa 200 makstakse välja pärast lapse sündi ning täiendav lapsetoetus 150 eurot makstakse välja lapse ühe aastaseks saamisel.

- Ranitsatoetus 130 eurot makstakse Hiiu maakonna kooli esimesse klassi astunud lapse vanemale või eestkostjale.
- Juubelitoetus – lillekimp, kaart ja 30 eurot antakse vallaelanikule tema 70, 80, 90 ja 95 ning iga järgneva sünnipäeva puhul.
- Suure pere toetus makstakse nelja ja enama lapsega perele üks kord aastas enne uue õppeaasta algust summas 30 eurot lapse kohta.
- Hooldusperetoetust makstakse perele, kus kasvab Käina valla elanike registris olev vanemliku hoolitsuseta jäänud laps.
- Hooldajatoetus raske puudega isiku hooldamise eest 15,34 eurot kuus ning sügava puudega isiku hooldamise eest 25,57 eurot.
- Matusetoetus 65 eurot Käina valla elaniku surma korral.
- Muu täiendav sotsiaaltoetus (jõulupakid kõigile kooli õpilastele, beebipäev, lastekaitsepäev, pensionäride jõulupidu, pensionäride ja puuetega inimeste transport, koduste laste jõulupidu jne).

Uute toetustena lisandusid 2015 a.:

- Väikelapse toetus 150 eurot. Toetust on õigus taotleda vanemal, üksikvanemal või eestkostjal vanemahüvitise seaduse alusel saadava vanemahüvitise maksmise lõppemisest lapse kahe aasta vanuseks saamiseni.
- Koduse lapse toetus 125 eurot. Toetust on õigus taotleda 1,5 kuni 3 aasta vanuse lapse vanemal, üksikvanemal või eestkostjal, juhul kui vanem on esitanud avalduse lapsele Käina Lasteaeda koha saamiseks ning kellele vallavalitsus ei suuda pakkuda kohta Käina Lasteaias või osutada lapsehoiuteenust.

Käina valla elanikele perekonna sissetulekust sõltuvate sotsiaaltoetuste maksmine:

- Abivajavale isikule või perele toimetuleku soodustamiseks makstav ühekordne toetus.
- Vähekindlustatud peredele makstakse toetus rahaliselt (talvekütte, ravimite ostmiseks, õppurile eriala omandamiseks jne.)

Toimetulek võib-olla raskendatud mitmetel erinevatel põhjustel – lisakulud seoses töökoha kaugusega elukohast, terviseprobleemidega ja laste koolitamisega mandril. Seetõttu on äärmiselt oluline vallapoolne toetus

Sotsiaalteenused

Käina valla sotsiaalteenuste hulka kuuluvad: sotsiaalnõustamine, koduteenus, eluasemeteenus, hooldamine perekonnas, tugiisikuteenus (koolitatud välja üks tugiisik), transporditeenus puudega lapse erikooli õppimise võimaldamisega ja arsti juurde sõiduks, isikliku abistaja teenus, üldhooldekodu teenus. Loetletud teenustest tasuline on inimesele koduteenus ja hooldekodu teenus.

Riigi poolt rahastatava lapsehoiuteenuse summad kasutatakse raske või sügava puudega lastele sotsiaalteenuste osutamiseks või antud teenuste arendamiseks. MTÜ Hiiumaa Puuetega Inimeste Koja maakonna keskus on Käinas, kus tegeletakse Hiiumaa puuetega inimeste sotsialiseerimisega, nende erinevate tegevuste võimaldamisega.

Käina vald ostab päevakeskuse teenust MTÜ Hiiumaa Puuetega Inimeste Kojalt. Antud päevakeskuses pakutakse väikelaste peredele, pensionäridele, puuetega inimestele ja töötutele järgmiseid teenuseid: huvi- ja klubiliste tegevuste läbiviimine, tööhõivealase informatsiooni vahendamine, toimetulekuõpetus igapäevaelu toetamiseks, teabepäevade korraldamine, ajakirjandusväljaannete ja teabevoldikute lugemine, arvuti ja interneti kasutamine, beebikool, vererõhu mõõtmine, kaalumine, erinevate huvigruppide käivitamine ja töös hoidmine, mis on eelpoolmainitud sihtgruppide jaoks tasuta. Käina Päevakeskuses pakutakse Käina valla elanikele ka tasulisi teenuseid: pesu pesemine, dušiteenus, majutamine, ajutise eluaseme teenus ning ruumide kasutamine ürituste ja koolituste läbiviimiseks koos tehniliste abivahenditega. Käina Vallavalitsuse eesmärgiks on Käina Päevakeskuse aktiivsem külastatavus, pakkudes sihtgruppidele rohkem erinevaid tegevusi ja arendades uusi teenuseid.

Inimesed kasutavad vajadusel erinevaid sotsiaalteenuseid. Käina Valla territooriumil pakub varjupaiga teenust MTÜ Samaaria Eesti Misjon Putkastes. Hooldekoduteenust ostetakse Tohvri hooldekodult ja MTÜ Samaaria Eesti Misjoni Hiiumaa Osakonnalt. Hooldekoduteenusel on Käina valla elanikke keskmiselt 8-10 inimest. Käina vallal puuduvad sotsiaalkorterid. Olemasolevaid munitsipaal kortereid üüritakse välja lepingute alusel peredele. Koostöös MTÜ Samaaria Eesti Misjoni Hiiumaa osakonnaga arendada teenuseid (supiköök). Vajalik avalik saunateenus. Vallal on plaan tulevikus rajada sotsiaalmaja toetatud elamiseks eakatele, kes ei saa enam kodus hakkama. Käina valla hariduslike erivajadustega lastel on vastavalt vajadusele võimalik kasutada Kõpu Internaatkooli ja Kärdla Sotsiaalkeskuse Lastekeskuse teenuseid.

Kaasatus kogukonna tegevustesse

Kogukonna motivaatorid

Kogukonna motivaatoriks on Käina valla tunnustus ning erinevad välja antavad auhinnad (valla aukodanik, valla allasutuste töötajate tunnustamine, edukas ettevõtte jne). Kaunis Kodu antakse välja kord aastas. Vabariigi aastapäeval tunnustatakse tublisid ja ettevõtlike vallakodanikke, iga mõne aasta tagant valitakse valla aukodanik, koolis valitakse igal aastal aastaõpetaja, tunnustatakse tublimaid töötajaid valla hallatavates asutustes.

Elanike kaasamine

Ühingute, seltside, kolmanda sektori ühenduste ja survegruppide kaasamine neid mõjutavate otsuste tegemisse on valla eesmärkide teostamisel vajalik. Käina valla kodanikeühendused on suhteliselt innukalt otsustusprotsessidesse sekkunud.

Vallavalitsus toetab elanike tegevust tegevustoetustega ja projektide kaasfinantseerimisega. Aktiivselt tegutsevad kolmanda sektori tegijad mittetulundusühingud: EELK Käina Martini Kogudus, EKB Liidu Jausa Kogudus, EAÕK Hiiumaa Jumalasünnitaja Sünnimise kogudus, Kassari Haridusselts, Kuriste Haridusselts, Kaigutsi, Putkaste, Männamaa ja Orjaku Külaseltsid, Hiiu Kaarel ja Leena, Rudolf Tobiase Selts, Käina Spordiklubi, Kassari Ratsamatkad, Hiiu Hüljes, Kodukant, Matkaklubi MUKU.

Kultuurielus osalemise võimalus

Käina valla kultuuritöö juhtimine toimub läbi Käina Huvi- ja Kultuurikeskuse. Käina Huvi- ja Kultuurikeskuse eesmärgiks on paikkondliku kultuuri edendamine, professionaalse kultuuri vahendamine, festivalide, meelelahutusürituste, kontsertide, teatrietenduste, näituste ja teiste kultuuriprojektide korraldamine. Samuti on väga oluline koostöö maakonna huviharidus-, noorsootöö- ja kultuuriasutustega ning Käina valla esindamine vastavates valdkondades. Käina Huvi- ja Kultuurikeskuses tegutseb aktiivselt noortekeskus.

Külalisteatrid käivad Käina Huvi- ja Kultuurikeskuses kolm-neli korda aastas, aga on võimalik vaadata külalisetendusi ka Kärddlas. Kino asub Kärddlas. Mõni kord aastas toimuvad professionaalsete muusikute kontserdid, suve suurürituseks on pärimusmuusikafestival Hiiu Folk. Traditsioonilisteks üritusteks on jaanipäev, laste lauluvõistlus, vabariigi aastapäeva tähistamine, laste kevadkontsert ja mitmed noorteüritused ning laadad. Traditsioonilised spordiüritused on Kassari jooks ja ujumisvõistlus Hiiu Hüljes.

Lisaks huvikoolile töötavad Käina Huvi- ja Kultuurikeskuses ringid täiskasvanutele (segakoor Hiiula, tantsurühmad Hiiu Sõlg ja Mikser, ansambel Höbelõng, eakate tervisevõimlemine, aeroobikarühm, maali- ja näitering). Õpilastele on mõeldud muusika-, kunsti- ja tantsuosakonnad. Näitetrupp tegutseb ka Kassari Haridusseltsi juures. Käina vallas on tööealistele elanikele pakutavad võimalused äärmiselt kesised (laluansambel, segakoor, tantsurühm, aeroobika, maali- ja näitering ning vesiaeroobika) ning liikumisharjumus madal võrreldes noortele suunatud erinevate huviringide ja sportimisvõimalustega Käina Spordikeskuses.

Vallas on Hiiumaa Muuseumi Kassari ekspositsioonimaja ja R. Tobiase majamuuseum. Samuti on Aino Kallase maja, mis on eravaldues. Avalik raamatukogu on Käina alevikus. Kassaris ja Männamaal töötavad laenutuspunktid ning Käina Gümnaasiumis on raamatukogu õpilastele.

1. Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng

Õpilaste arv haridusasutustes

Noorte perede ja laste perspektiivi kindlustamiseks on üheks järgmiseks investeerimis-prioriteediks Käina Huvi-ja Kultuurikeskus. Head õpetajad ja kasvatajad, turvaline ja loovust soosiv arengu- ja õpikeskkond, sõbralik lasteaia- ja koolielu seovad nii praegused kui tulevased elanikud tihedamalt kodukohaga.

Käina vallas on põhikool ja lasteaed, mõlemad asukohaga Käinas. Käina lasteaed asub 1981. aastal ehitatud majas. Käina Lasteaia hoone rekonstrueerimisprojekt viidi ellu 2005. aastal. 2011. aastaks soojustati maja välisseinad. Uuendamist vajavad veel lasteaia mänguväljakutel asuvate vahendid. Osaliselt uuendati 2014/2015 õppeaastal. Lastehoidu pakkuv Käina Lasteaed Tirtspõnni, kus töötab 5 rühma, üks sõime ja neli aiarühma. Kokku käib lasteaias 103 last. Alates õppeaastast 2015/2016 on lasteaiakohtade puudus mis lahendatakse toetuse maksmisega ning SA Innove kaudu taotleti toetust ESFi rahadest ning avati hoiurühm veel kümnele lapsele.

Käina alevikus 1997.a põhikoolist gümnaasiumiks ja 2015.a gümnaasiumist põhikooliks reorganiseeritud kool on valla ainuke ja suuruselt teine Hiiumaa üldhariduskool. Alates 2005.a on Käina Kool tervist edendav kool. Käina koolihoone renoveerimine lõpetati 2009.a sügisel. Kooli teeninduspiirkonda kuuluvad Käina alevik ja 34 Käina valla küla. Põhiosa õpilastest moodustavad Käina valla lapsed, kuid õpilasi on ka teistest omavalitsustest.

Samas laste arv valla koolis on viimaste aastate jooksul vähenenud. Koolikohustuse täitmisega Käina vallas märkimisväärseid probleeme ei ole olnud.

Noorte süüteod

Käina valla alaealiste poolt toimepandud väärteod on eelkõige suitsetamine, alkoholi tarbimine ja liikluseeskirjade rikkumised. Enamikule on ühest hoiatusest piisanud ja uusi korrarikkumisi ette pole tulnud. Karistusena on Hiiumaa alaealiste komisjoni poolt määratud ühiskondlikult kasulik töö. On toimunud ka mõned kriminaalkuriteod (vargus, sissemurdmine, vägivald), nende toimepanijatega tegelesid nii korrakaitseorganid kui ka valla lastekaitsetöötaja.

Laste ja noortega tegelevad asutused

Käina vallas on loodud head tingimused lastele ja noortele huvitegevuseks ja vaba aja veetmiseks. 1996. aastal avas ukse Käina vallas huvikool. 2009. aastal liideti huvikool, kultuurikeskus ja noortekeskus ning asutus kannab nüüdsest nime Käina Huvi- ja Kultuurikeskus. Huvikool pakub noortele huvialast haridust riiklike õppekavade alusel eelprofessionaalsel kui ka huviringi tasemel. Huvikoolil on algusest saadik olnud kolm osakonda: muusika-, kunsti- ja tantsuosakond.

Muusikaosakond pakub võimalust õppida nii akadeemilistel kui ka rahvamuusikaerialadel. Muusikaosakonna põhiõppes õpitakse 7 aastat. Õpetatavad erialad: klaver, plokkflööti, flööti, viiul, viola da gamba, kannel (6- ja 7-keelne-, rahva- ja kromaatilise kannel), kitarr, löötpill, karmoška. Kunstiosakonna õppekava on jagatud 4 aastale, sellele eelneb ettevalmistusosakond. Õppekavasse kuuluvad kompositsioon, joonistamine, maalimine, vormiõpetus ja kunstiajalugu. Tantsuosakonnas tegeletakse eesti tantsu, seltskonnatantsu ning line- ja showtantsuga. Õppeaeg tantsuosakonnas on 5 aastat. Eelkooliealistele tantsuhuvilistele on avatud ettevalmistusosakond, 2016 aasta septembrist on avatud ka maaliosakonna ettevalmistusklass, seoses suure huviga antud eriala vastu.

2015 a. renoveeriti huvikooli kunsti ja tantsuosakonna ruumid, s.h. suur saal. Vajadus on kogu maja renoveerida vastavalt terviklikule ehitusprojektile. Kõige olulisem on muusikaosakonna ruumide renoveerimine, sest sisuliselt käib töö 30 a. vanades, ainult sanitaar-remonti näinud ruumides. Selles maja-osas on ka aknad EPT aegsed, kogu korpus väga nõrga soojapidavusega ruumides. Paraku ei ole 2014-2020 finantsperioodis ette nähtud EL tuge, ei huvikoolidele aga avalike hoonete energiasäästu projektidele.

Käina Noortekeskuses saab mängida lauatennist, koroonat, Playstationit ning erinevaid laua- ja kaardimänge, joonistada, telekat ja erinevaid filme vaadata, arvutit ja WiFi-t kasutada, raamatuid lugeda, koolitöid teha ja ka lihtsalt sõpradega koos meeldivalt aega veeta. Lisaks saab laenutada tennise reketeid ja palle, võrkpalli, korvpalli, Mõlky-t, petanqi ja lauatennistise varustust. Noortekeskusel on olemas õue lauatennistise laud ja vahetus läheduses asub spordiväljak. Noortekeskuses on ka väike kööginurk. Igas kuus toimuvad erinevad üritused - võistlustest kuni kinoõhtuteni välja, vastavalt sellele kuidas noorte ideid teostada jõuame. Samuti pannakse suurt rõhku mitteformaalset õpet toetavatele tegevustele ja töötubadele. Tihedat koostööd tehakse kohaliku kooli õpilasesindusega. Noortekeskuses on võimalus pidada sünnipäevi ning seda võimalust on paljud kasutanud.

Huviringidest tegutsevad Käina Kooli juures: spordiringid kõikidele vanuseastmetele (võrkpall, korvpall, jalgpall, kergejõustik, ujumine, tantsuline liikumine, üldfüüsiline keheline treening), kooliteater, puutööring, esmaabiring, GLOBE vaatlused, mudilaskoor, tütarlastekoor, matemaatika-, loodus- ja õpioskustering. Koolis viiakse läbi jalgratturi koolitust ning liiklusõpetaja abil sooritatakse jalgratturi eksam. Õpilased osalevad Tartu Ülikooli teaduskooli töös. Käina Koolis on võimla ja väike jõusaal, mida õhtuti saavad kasutada ka täiskasvanud. Kooli õuel asub valla ainus kaasaegne korvpalliväljak, mis valmis 2007.a ja on kasutamiseks avatud kõigile soovijatele. Kooli õue plaanitakse rajada õue-jõusaal puhkevõimalusega, andmaks lastele võimalust tundide vaheajal ennast liigutada.

Kooli kõrval asub valla ainuke staadion ja staadionimaja, mis on täielikult amortiseerunud ja sisuliselt kasutuskõlbmatud. 2015 a. uuendati põhjalikult staadioni jalgpalliväljak. Kooli hoolekogu eestvõttel ja ühiskondliku töö toel korrastati hüppekast ja heiteringid. 2016 a. on uuendati kvaliteetselt kuid väiksemas mahus staadioni jooksurajad, millega võiks kooli staadion saada lõplikult kaasaegse näo. Uuendamist jääb ootama staadioni hoone.

Puuduvad rahalised võimalused arendada tehnikasporti. Kardirajal on ainult hobikartide laenus, puuduvad treeningud. Samuti puuduvad suusarajad. Kooli juures on olnud soodsatel talvedel liuväli, mida kasutatakse perekonniti. Tulevikus plaanitakse rajada eeljahutusega liuväli, mis võimaldaks lumenappidel talvedel vähemalt uisutamist pikema perioodi vältel. Kassari ja Männamaa piirkonnal on veel väiksemad võimalused.

Planeeritud on looduse- ja tervisepargi rajamine Käina alevikus, kuhu saab ehitada ka valgustatud jooksu- ja suusaraja ning jalgrattarada. Käina Kooli juurde on rajatud katusega kaetud jalgrataste hoidla. Samuti on planeeritud kergliiklustee ehitamine Käina ja Suuremõisa vahele. Pikemas perspektiivis on oluline, et Käina vallas oleks rohkem kergliiklusteid. Üks neist võiks asuda Kassari poolsaarel, mis on populaarne jalutamiseks, rattasõiduks, tervisespordiks nii kohalike kui ka turistide seas. Kergliiklustee annaks inimestele võimaluse harrastusspordiks. Kergliiklustee võiks olla ka valgustatud.

Disgolf on spordiala, mis on järjest kogumas populaarsust, seega tulevikus võiks kaaluda disgolfi raja ehitamist, samuti ka väljõusaalide arendamist.

Vallal on maakonna ainus ujula, mis avati 2003.a ja mida kasutavad ka teised omavalitsused. Ujula on avatud seitse päeva nädalas. Ujulas on kehtestatud hinnakiri ning vallaelanikele on kehtestatud 10% madalam hind. Seal toimuvad ujumise, vesiaeroobika ja vesivõimlemise treeningud. Ujulat kasutavad soodustingimustel ka puuetega lapsed ja täiskasvanud. Südame-veresoonkonna ning luu- ja liigesehaiguste all kannatajatele, eriti ülekaalulistele on üks sobivamaid liikumisharrastuse viise veesport, kuna selle käigus on võimalik saada füüsilist koormust liigeseid ja südant liigselt koormamata, väiksem on ka vigastuste oht. Paraku on veespordi levimus tööealise elanikkonna hulgas madal, sest elanikel puudub harjumus veespordiga tõsisemalt tegeleda. Täisealise elanikkonna hulgas on probleemiks ka ebaühtlaselt levinud ujumisoskus, kuna tõhusat ujumisõpet on Hiiumaa koolides olnud võimalik anda samuti alles alates 2003.a. Probleemi leevendamiseks taotles Käina vald toetust ESF meetmest 1.3.4. Tervislike valikute ja eluviiside soodustamine, mille abil 2011.a kevadel toimusid tööealistele elanikele ujumiskursused. Ujula juures tegutseb ujumisklubi Hiiu Hüljes.

Käina vald toetab oma töötajate sportlikke eluviise, tasudes sportimiseks tehtud ujula ja treeningute maksumusest 50%, kuid mitte üle x euro kuus. Kui riik tühistaks erisoodustusmaksu ettevõtete

sportimiseks tehtavatel hüvitustelt, oleks tõenäoliselt ka mitmeid teised tööandjad valmis oma töötajate sportimist toetamas.

Käina Spordikeskus loodi valla hallatava asutusena 2012. aastal. Samal aastal alustati koos Tartu Ülikooliga spordikeskuse edasiarendamiseks tasuvusuuringu tegemist, mis valmis 2012. aasta lõpuks. 2012. aasta oktoobris valmis jõusaal ja 2014.a aastaks ehitati välja korruste vaheline trepikäik ning aeroobikasaal, tõsteruum, lasketiir ja keldrisse garderoob. Nimetatud investeeringud tehti valla ja Euroopa Liidu vahenditest.

2010. a kevadel valmis ujula esisel platsil uus spordiväljak, kus on võimalus rannavõrkpalli ja tänavakorvpalli mängimiseks ning on olemas ka tennise ja pentanqi väljak ning mänguväljak väiksematele lastele. Tegutseb Käina Spordiklubi.

Lastele ohutu elu- ja õpikeskkond

Käina vallas puuduvad ametlikud supelrannad ja vetelpäaste. Kassari saar on ümbritsetud merega, Männamaal on karjäär. Kuigi sadamates on keelatud ujuda, on siiski Orjaku sadama muulid laste hulgas populaarsed ujumiskohad. Samuti Männamaa karjäär, Lussuliiva rand ja Sääre Tirp.

Teel kooli ja lasteaeda on Käina alevikus Mäe tänava ja Hiiu mnt ääres kõnnitee. Sõidutee ületamiseks on kõige käidavamates kohtades ka tähistatud ülekäigurajad (Huvi- ja Kultuurikeskuse, kauplus Konsumi, lasteaia ja kooli juures), paljud lapsed kasutavad kooli- ja lasteaeda sõiduks Liinibusse. Liinibussid (õpilastele tasuta) peatuvad koolimaja ees nii, et õpilastel ei ole vaja sõiduteed ületada. Lasteaia ees võtab lapsi koolibussi pealt vastu lasteaiatöötaja ja jälgib, et tee ületamine oleks ohutu. Jalgsi koolis käivad lapsed kasutavad Käina tööstusala, mis ei ole ohutu, samuti tulevad lapsed kooli Käinat ümbritsevatest küladest, maanteed mööda, kus koolitee jalgse või rattaga ei ole täiesti ohutu. Kõige ohtlikumaks võib pidada Käina-Hüti teeristi, kus Lõokese t. elanike töö- ja laste koolitee ristub 90 km tunnis lubatud liiklusega laia Heltermaa- Emmaste maanteega.

Käina koolis lõppes 2009.a kapitaalremont. Selle järel vahetati peaaegu kogu mööbel välja, samuti on uus sisseseade lasteaias. Koolimaja sisetemperatuur on reguleeritud ventilatsioonisüsteemiga, et see töötaks nõuetekohaselt, on koolimajale paigaldatud 2012.a säästupakettaknad.

Pooleliolev spordihoone Mäe tn ja Spordi tn nurgal on ohtlik ja järelevalveta. Seisvad, lagunevad hooned on ka Männamaal endine klubi ja algkool (erakätes), Sõpruse kolhoosi ja putkaste sovhoosi endised tootmishooned.

Trend on elukeskkonna ja ümbruse paranemise suunas, erinevate tegevustega püütakse keskkonda muuta ohutumaks. Varemed, mahajäetud hooned ja jäätmaad tekitavad vallast mahajäetuse tunde ja osade kaupa püüab vald neid likvideerida, võimalusel kasutades KIK-i vastavaid toetusi.

Vaja oleks kindlasti kergliiklusteede rajamine Suuremõisa, Kassari ja Männamaa suunal, tööstusala detailplaneeringu elluviimine. Loodus- ja tervisepark lahendaks paljude laste ohutu koolijõudmise küsimuse. Kassaris on oluline ranna puhastamine.

Kooli/lasteaia terviseteenuse olemasolu

Koolis töötab 0,5 ametikohaga meditsiiniõde, ühel päeval nädalas on majas ka perearsti õde. Veel töötab koolis 0,5 kohaga sotsiaalpedagoog ja logopeed-eripedagoog. Toetamaks abivajajaid ja erivajadustega lapsi tehakse tihedat koostööd erinevate tugiteenuseid pakkuvate asutustega. Raske- ja sügava puudega lastele ESF-i rahadest rahastavate tugiteenuste projekti raames on pakutud ja pakutakse ka edaspidi nii tugiisiku- kui ka lapsehoiuteenust. Projekti koordineerib Hiiu valla sotsiaalkeskus. Lisaks ostab Käina vald psühholoogilise nõustamise teenust psühhoterapeut Merit Lagelt, seda nii lastele, kui vajadusel ka täiskasvanutele. Käina lasteaed Tirtspõnnil puudub tervishoiutöötaja, kuid 100 m kaugusel asub Käina Tervisekeskus OÜ. Kõik lasteaiaõpetajad on läbinud esmaabikursuse.

Käina perearstid asuvad kooli ja lasteaia naabruses. Töötab kaks perearsti ja ka stomatoloog. Ambulatooriumi kõrval on ka apteek. Maakonnahaigla paikneb 20 km kaugusel.

Kohaliku omavalitsuse poolne initsiatiiv ja toetused tagamaks teenuste kättesaadavust

Lasteaia seotud kulud lapsevanemale (osalustasu: sh kohamaks ja õppevahendite tasu ning toiduraha) maksab lapsevanem kord kuus, toiduraha arvestatakse vastavalt lapse kohalkäimisele. Koolitoit Käina vallas on tasuta kõigile õpilastele. Koolis töötab kaks pikapäevarahva: 1-3. klassile ja 4.-6. klassi õpilastele. Põhikooli õpilaste jaoks on töövihikud tasuta, kuna nende ostmist finantseeritakse nii Käina valla kui ka riigieelarvest. Kooli huviringid on olnud seni õpilastele tasuta, vald tasub ringijuhtide töötasu ja muud kulud. Lasteaias töötab lauluring. Rohkemate huviringide töölerakendamiseks puudub vajadus, kuna paljud lasteaialapsed osalevad Käina Huvi- ja Kultuurikeskuse ringides. Lasteaia koolieelikutele on ujumise treeningud valla kulul üks kord nädalas. Kasutatakse ka riigipoolset toetust ujumise algõpetuseks II klassi lastele. Huvikooli ringid on lapsevanema jaoks tasulised, kuid see ei kata tegelikke kulutusi ning huvikooli ülalpidamiskulud kaetakse suures osas vallaeelarvest. Noortekeskus töötab vallavalitsuse vahenditest ja projektide toel. Noortekeskus korraldas 2016. suvel nädalase õpilasmaleva, koos ööbimisega. Õpilasmalevas osales 14 noort vanuses 13-15 aastat.

Erinevaid laste ja noortega seotud nõustamised, mis on kohaliku omavalitsuse elanikele kättesaadavad nt perekoolid, beebikool, õppe- ja karjäärinõustamine toimub Hiiumaa Teavitamis- ja Nõustamiskeskuse HUPS kaudu, seksuaalkäitumise alased nõustamised inimeseõpetuse tundides ja HUPS-is. Alates 2010.a on avatud AMOR nõustamiskeskus, kus pakutakse kuni 24-aastastele (kaasa arvatud) mõlemast soost noortele tasuta individuaalset nõustamist ja loenguid seksuaalhariduse

vallas. Tegevuse eesmärk on soovimatute raseduste ja sugulisel teel levivate haiguste esinemissageduse vähendamine noorte seas (vt lisaks www.hups.ee).

Hiiumaa Rajaleidja keskusega koostöös toimub nõustamiskomisjoni töö, samuti saavad abivajajad sealt nii psühholoogi, logopeedi, kui ka eripedagoogi nõu. Lasteaias töötab eripedagoog-tugiisik, kes aitab, õpetab ja toetab lapsi nende arengus (vt. lisaks: <http://www.rajaleidja.ee/hiiumaa/>).

Koolitoit

Inimese toitumisharjumustele pannakse alus lapsepõlves, seega ebapiisav või vale toitumine lapsepõlves avaldab tervisele mõju kogu ülejäänud elu. Kestev valetoitumine lapseas on üks olulisemaid haiguste kujunemist ja arenemist soodustavaid tegureid. Arvestades, et umbes kolmandik lastest ei söö enne kooli ning umbes pooled ei söö sooja toitu ka pärast kooli, langeb koolitoitlustusele üsna vastutusrikas osa noore inimese igapäevases toitumises (www.terviseamet.ee ja 2009.a Käina Gümnaasiumi õpilaste hulgas läbiviidud küsitlus). Tasuta koolitoit on laste tervise huvides väga vajalik, eriti tänapäeva raskes majandusolukorras. Lapsi toitlustatakse üks kord päevas ja soovijad saavad alates 2014.a septembrist hommikuputru. Nii lasteaia- kui ka koolilapsed saavad koolipiima (Euroopa Liidu koolipiima programm). Õpilastel on võimalus saada oodet pärast 6. õppetundi. Kooli köök teenindab ka lasteaeda. Vald toetab vajadusel vähekindlustatud peresid toiduraha tasumisel. Vald maksab köögipersonali palgad ja söökla ülalpidamiskulud ja toetab võimalikult palju kohaliku tooraine kasutamist kooli toitudes.

2. Tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond

Huvitegevuse ja vaba aja veetmise kohad

Nii täiskasvanute kui laste huvitegevus on koondunud peamiselt kooli, huvi- ja kultuurikeskuse ja spordikeskuse juurde. Lasteaia avatud õuealal saavad lasteaia tööst vabal ajal mängimas käia kõik Käina valla eelkooliealised lapsed. Kui veel lisada siia juurde raamatukogud, noortekeskus ja aktiivsed külaseltsid, siis on vabaaja veetmiskohad pigem Käina-kesksed, ümbritsevates küldes siiski aktiivset huvitegevust ei toimu. Spordikeskuses toimuvad treeningud lastele ja täiskasvanutele, koolis tegutsevad erinevad huviringid õpilastele (puutöö, laulukoorid, võrk- ja korvpall jne) ja võimalat kasutavad täiskasvanute võrk- ja korvpallitreening ning samuti kasutatakse kooli jõusaali. Kõigile elanikele on raamatukogu ning küla- ja haridusseltside ruumid. Huvi- ja kultuurikeskuses on mitmeid võimalusi laiendada oma huvitegevust nii lastele kui täiskasvanutele. Näiteks avada huvikeskuse osakonnana Käina Loodusmaja (linnuvaatlus, loodusfotograafia, putukad jne).

Transport ja teedevõrk

Käina valda teenindavad maakonna liinibussid. Valla keskuse Käina aleviku ja maakonnakeskuse Kärda linna vahel toimub ühendus tööpäevadel 6 korda päevas, nädalavahetusel harvem. Kuna valla koolibussiliinid on alates 2014. aasta 1. septembrist maakonna liinid, saavad enamusest valla küladest alevikku 2 korda hommikul ja tagasi lõunal ja õhtul. Veel parem on olukord Emmaste ja Heltermaa suundadel, kus regulaarne ühendus toimub 3-4 korda päevas. Kord nädalas sõidab Männamaalt Käinasse liinibuss eakatele sobivamal ajal. Bussiühendus pealinnaga toimub talvel vaid paar korda nädalas (R, P), suviti iga päev. Kooliõpilaste ja lasteaialaste transport on korraldatud maakonnaliinidega. Käina valla lastele on bussisõit kogu Hiiu maakonna piires tasuta, mis peaks neile andma võimalused huvi- ja sporditegevuseks üle kogu saare. Transpordi intensiivsus on vallas talvel väiksem ja suvel suurem. Transiitkaubandus on minimaalne ja möödub asulatest väljaspoolt. Suviti on küllalt palju ekskursionibusse ja turiste. Valda läbivad teed on suhteliselt heas korras, riigimaanteed on suuremas osas tolmuvabad (mustkattega). Järk-järgult vastavalt vahendite olemasolule toimub ka vallateede tolmuvabaks muutmine. Viimastel aastatel on muutunud jalgrattaga liiklemine ka turistide hulgas populaarseks, kergliiklusteid valla territooriumil aga kahjuks ei ole. Esimene selline tee on plaanis rajada Käinast Suuremõisa (ca 12 km).

Käina alevik, Putkaste ja Männamaa kuuluvad tiheasustusalade hulka, kuhu on paigaldatud ka tänavavalgustus. Käinas on selle pikkuseks ca 4 km, mujal vähem. Tänavavalgustuse põlemise aeg oleneb aastaajast. Kokkuhoiu mõttes ei põle tänavavalgustus pimedal ajal öö läbi ja suvekuudel ei põle üldse. Uuendatud on osa Käina aleviku valgustrassist ning Putkaste valgustrass, kavas on uuendada Männamaa tänavavalgustus. Tänavavalgustust vajaksid veel väga mitmed Käina valla territooriumil asuvad paigad.

Keskkonna mõjurid

Probleemiks on vanade talumajade salvkaevud, kuna nendesse tuleb vesi pinnaveest, mis sisaldab mitmesuguseid saasteaineid (kolibakter, raud, jms). Tiheasustusaladel (Käina, Putkaste, Männamaa) on rajatud ühtsed veevarustus- ja kanalisatsioonüsteemid, Kassaris on süsteemid rajatud osaliselt ja vajavad edaspidi täiendamist. Joogivee kvaliteedi parandamiseks osaleb vald hajaasustuse veeprogrammis, mille kaudu oli elanikel võimalik taotleda toetust puurkaevude rajamiseks ja veesüsteemide ehitamiseks, mis oluliselt parandab joogivee kvaliteeti. Käina alevikus uuendati osaliselt tsentraalset veevarustus- ja kanalisatsioonüsteemi 2008 ja 2009 aastal (Käina VV).

Heitvee puhastusjaam asub Käina alevikus.

Avalikud rannad Käina vallas puuduvad hoolimata väga pikast rannajoonest. Supluskohtade heakord jätab mitmel pool soovida ja vajab parandamist, enamus nendest aladest jäävad Käina lahe – Kassari maastikukaitsealale. Merevee kvaliteet on tänu väikesele asustustihedusele rannaaladel üsna hea.

Pistelisel on aktiivsemalt kasutatavate randade merevett kontrollitud. Sinivetika ilmunisel pannakse välja hoiatussildid. Kuna suur osa valla territooriumist on populaarseks suvitus- ja turismipiirkonnaks, kasvab suvine rahvaarv mitu korda, mis toob endaga kaasa koormuse kasvu nii keskkonnale, veemajandusele kui jäätmekäitlusele.

Välisõhu saaste valla territooriumil on väike, kuna õhku saastavaid suuretegevõtteid ei ole. Käina aleviku suurim saastaja on kooli katlamaja, kus köetakse lisaks lasteaeda ja ambulatooriumi. Tsentraalseid katlamaju vallas ei ole. Välisõhu saastamine paiksetest saasteallikatest maakondlike näitajate järgi on Hiiumaa õhk peamiselt saasteaineteta.

Hiiumaal tegutseb üks jäätmejaam asukohaga Käina vallas, mis teenindab kogu saart. Hiiumaa jäätmejaamas pressitakse olmejäätmed kokku ja saadetakse mandrile. Tavajäätmeid kogutakse erastruktuuride vahendusel, kus lepingud on sõlmitud jäätmevedaja ning jäätmetekitaja vahel. Ohtlike jäätmete kogumine ja vedu on korraldatud erastruktuuri vahendusel.

Ohuks hiidlase tervisele on erakapitalil Hiiumaale ja Käina valda planeeritav võimalik tuulepark.

Tulekahjud

Käina vallas on asustustihedus väike ning suur osa valla territooriumist on kaetud metsaga, samuti suurem osa elamutest on puidust ja ahjuküttega. Vananenud elektrisüsteemid ja amortiseerunud küttekolded on ohuks tulekahju tekkimiseks. Tulekahjude vältimiseks tehakse koostööd päästeametiga ning vajadusel on aidatud vähekindlustatud peresid probleeme lahendada. Vallas on võimalik tellida korstnapühkija teenust. Suurem osa tulekahjustest on olnud kevadised kulupõlengud. Käina alevikus on aastaid töötanud päästekomando. Vallas on tehtud ka teavitus- ja ennetustööd ning edaspidist koostööd päästkeskusega on vajalik jätkata nii koolituste organiseerimiseks kui ka teabe jagamiseks. Toimuvad ohutuspäevad õpilastele koostöös päästeameti ja politseiga.

Viimastel aastatel on koostöös päästeametiga jagatud riskirühma kuuluvatele inimestele suitsuandureid, lisaks aidati 2016 aastal ka vähekindlustatud peredel parandada korstnaid ja küttekoldeid, tagamaks tuleohutust. Vajadus antud tegevuse jätkamiseks on olemas ka edaspidistel aastatel.

Vallal puudub kriisiolukorra lahendamise plaan, milles on kirjeldatud, kuidas toimub elanikkonna teavitamine, mil viisil toimib juhtimisstruktuur, millised on olukorra lahendamisel osalevate asutuste ja üksikisikute ülesanded ning kuidas on korraldatud nende teabevahetus õnnetuse puhul kõrgendatud riskiga objektidel. Tulenevalt 15.6.2009.a vastu võetud Hädaolukorra seadusest peab kohalik omavalitsus moodustama oma kriisikomisjoni (§ 5 lg 1) või ühtse komisjoni teiste omavalitsustega (§ 5 lg 2). Käina vald on ühinenud Hiiumaa omavalitsuste ühise kriisikomisjoniga.

Kuriteod ja väärteod

Väärtegude enamuse moodustavad liiklusalased rikkumised nagu sõidukiiruse ületamine, nendest rikkumistest 90% panevad toime saare külalised ja 10% kohalikud elanikud. Vastupidine on suhe alkoholijoobes mootorsõidukite juhtide puhul. Hiiumaa maakonna terviseprofiilis on välja toodud fakt, et vaadates liiklusõnnetuste statistikat Hiiu maakonnas, siis kõige suurem võimalus sattuda liiklusõnnetusse on nädalavahetuste õhtutel kell 16.00 – 20.00-ni.

Peamiselt on lahendada varavastased kuriteod, milles tooni annavad sissemurdmised ja vargused eluruumidest.

Alkoholi müügikohad

Käina valla alkoholipoliitika juhindub üleriigilistest regulatsioonidest. Tulenevalt sellest, et liiga paljud noored satuvad pahuksisse alkoholiseadusega, mitmed juhid sõidavad ebakaines olekus ning on olemas alkoholikauplused, saab tõdeda, et alkohol on vallas kergelt kättesaadav.

Valla territooriumil tegutseb kaks kauplust, Olerexi tankla, rändpood, kus müüakse ka alkohoolseid jooke. Kauplused asuvad Käina alevikus ja Kassari külas. Alkoholi saab siiski osta ja tarbida ka baarides ja suvehooajal trahteris ning pubis. Koduõlut saab kohapeal tarbida ja kaasa osta Hiiu Õllekojast. Talvel töötavad trahter ja baarid vaid nädalavahetustel.

Tervise Arengu Instituudi uuringus “Koolinoored ja uimastid” on välja toodud, et alkoholi joomine on noorte seas tõsine ja kasvav probleem. Enamus lapsi ei joo end purju mitte kangest alkoholist vaid lahjadest alkohoolsetest jookidest (õlu, siider, segujoogid), mida uuringute põhjal lapsed ise alkoholiks ei pea. Järjest on suurenenud nende noorte hulk, kes joovad sageli ja palju.

3. Tervislik eluviis

Tervisealase teabe kättesaadavus

Perearstid jagavad infolehti, apteegis jagatakse infot ja infolehti erinevate ravimite kohta, Käina vallalehes avaldatakse tervist puudutavaid artikleid ning valla kodulehel info väljas vastavalt vajadusele.

Tervislikku eluviisi toetavad üritused paikkonnas

Aasta-aastalt suureneb vallas tervisesportlaste arv. Paljud inimesed on leidnud endale sobiva viisi tervise eest hoolitsemiseks. Tänavatel on näha igas vanuses inimesi, kes siis olenevalt aastaajast tegelevad kepikõnni, rulluisutamise, rattasõidu, suusatamise ja jooksmisega. Levinud on ka sportimisharrastused koos sõpradega.

Käina Spordiklubi organiseerib kevadeti Kassari jooksu, kus osaleb tavaliselt umbes 70 inimest. Vetsitall OÜ koostöös ujumisklubiga Hiiu Hüljes korraldavad Jüriööjooksu. Ujumisklubi korraldab ujumisvõistlust Hiiu Hüljes ca 40 inimesega ja terve hooaja vältel toimub ujula margiüritus -

võistlussari „kuu parim ujuja“. Loengud õpilastele sõltuvusainete ohtlikkusest ning ennetusüritused 150 õpilast. Käina vallas toimub 2011.a seitsmendat korda alkoholivaba üritus Hiiu Folk. 2009.a tunnustas Eesti Karskusliit Hiiu Folki aunimetusega „Aasta tegija.“

Tervise teenused

Vallas tegutsevad kaks perearsti ja hambaarst. Olemas on apteek. Lisaks perearstidele töötab koolis meditsiinitöötaja, kes annab õpilastele esmaabi ja nõustamist. Maakonna töötervishoiuarst on üks Käina valla perearstidest. Maakonnas on olemas haigla, mis pakub koduõendus teenust. Arstiabi kättesaadavus on vallas hea, probleem on eriarstide kättesaadavuses ja tervist puudutavate uuringutega, mida üldjuhul Hiiumaal teha ei saa.

Nõustamisteenust otseselt vallas ei ole. Vallavalitsuse tellimusel käib kord kvartalis vastuvõtte korraldamas psühholoog, kelle juurde suunab lastekaitse- või sotsiaaltöötaja. Küll tegelevad tervise nõustamisega vallavalitsuse sotsiaaltöötajad, kes suunavad nõustajate juurde edasi ning perearstid. Maakonnas asuvad Hiiumaa Teavitamis- ja nõustamiskeskus HUPS ja SA Innove Rajaleidja Keskus lastele ja noortele.

Terviseprofili eesmärkide saavutamise vahendid

Selles peatükis esitatakse valla tervisetegurite hindamise analüüsimisel tuvastatud peamised probleemid, püstitatakse valdkondade strateegilised eesmärgid ja pakutakse võimalikud meetmed.

Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused

Sotsiaalmajanduslikud probleemid, ühiskondlik teadmatus ja ükskõiksus kujutavad ebatervislike eluviiside ja keskkonnariskidega samaväärset ohtu Käina valla elaniku tervisele. Suurem sotsiaalne sidusus vähendab riskikäitumist ja parandab tervisenäitajaid. Ühise vastutusega tagame vallaelanike heaolu, ületame sotsiaalse killustumise ja vähendame tõrjutust.

Probleemid

- Sündivus Käina vallas on madal
- Loomulik iive on negatiivne.
- Ravikindlustamata elanike arv teadmata
- Töötute arv, riikliku toimetulekutoetuse saajate ja valla eelarvest makstavat sotsiaaltoetust vajavate vallaelanike hulk suureneb talveperioodil tuues kaasa suuremad sotsiaalsed - (sealhulgas sotsiaalse sidususe vähenemise) ja terviseriskid (sealhulgas tervist kahjustava riskikäitumise ja haigestumise suurenemise), kasvab surve valla eelarvele sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna ülalpidamiseks.
- Puudub ülevaade tööd teha soovivate osalise töövõimega inimeste arvust, teadlikkus, teadmised ja rahalised ressursid kohandatud või toetatud töökohtade loomiseks. Tulemuseks on osalise töövõimega ja puuetega inimeste sotsiaalse sidususe vähenemine ja risk tõrjutuse tekkimiseks.

Valdkonna strateegiline eesmärk on kõigi elanikerühmade sidususe suurenemine ja tõrjutuse vähenemine.

Soovituslikud meetmed

- Arendada valla sotsiaalset taristut (infrastruktuuri), toetades koostöö- ja toetusvõrgustikke ning huvialaühenduste tegevust. Luua inimeste omaalgatust ja sotsiaalset aktiivsust soosiv keskkond.
- Arendada elukvaliteeti ja toimetulekut suurendavaid teenuseid ja meetmeid.
- Tagada tervisega seonduva teabe järjepidev kättesaadavus elanikkonnale, andes erinevate teabevormide kaudu informatsiooni neile suunatud hüvitiste ja teenuste kohta.
- Toetada ja soodustada kolmanda sektori ja vabatahtlike algatusi ning tegevust.
- Hooldida enda ja lähikondlaste heaolust, vajadusel otsida ise ning julgustada lähedasi pöörduma professionaalsete abipakkujate poole.
- Toetada noori peresid ja lapsi ning tõsta nende aktiivset osalemist nii aktiivsetes eluviisides kui ka valla elus üldse.

Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng

Laste tervisliku ja turvalise arengu toetamine põhineb kõigi sektorite ja kogukonnaliikmete paindlikul koostööl. See võimaldab varajase riskikäitumise avastamise ja vajadusel sekkumise. Nooruses tehtavad valikud mõjutavad inimese hilisemat tervises seisundit.

Probleemid

- Arenguliste iseärasuste hiline märkamine.
- Lastepsühholoogi, lastepsühhiaatri, eripedagoogi ja logopeedide pakutava abi ebapiisav kättesaadavus.
- Vähe on lapsevanematele, õpetajatele ja teistele lastega töötavatele spetsialistidele mõeldud lapse arengu ja tervise kaitse ning edendamise võimalusi kajastavaid koolitusi, infokeskkond vajab täiendamist ja arendamist.
- Vähene teadlikkus õigetest liikumisharrastuste meetoditest ja vähene turvavarustuste kasutamine.
- Alkoholi ja tubakatoodete kättesaadavus laste seas; teadmised alkoholi ja uimastavate ainete mõjust tervisele lünklikud

Valdkonna strateegiline eesmärk on laste turvalisuse ja võrdsete võimaluste suurenemine.

Soovituslikud meetmed

- Luua teenuste kättesaadavuse tagamiseks motiveerivad tingimused teenuse osutajatele; edendada koostööd ja võrgustikutööd erinevate spetsialistide vahel eesmärgiga tagada teenuste järjepidevus ning vastavus perede ja laste vajadustele.
- Suurendada arenguliste ja hariduslike erivajadustega laste tugiteenuste (logopeediline, psühholoogiline, eripedagoogiline) kättesaadavust.

- Tõhustada erinoorsootööd riskioludes elavatele ja/või probleemkäitumisega noortele arengueelduste loomiseks noorte võimete ja oskuste aktiveerimise ning motivatsiooni suurendamise kaudu.
- Avardada töökasvatuse võimalusi noorte tööhõivevalmiduse tõstmiseks ning noorte olukorra parandamiseks tööturule sisenemisel.
- Tagada noortele tervistav puhkus organiseeritud vaba aja veetmise korraldamise kaudu.
- Rajada aktiivset liikumist võimaldavad rajatised. Tagada kõikide avalike mänguväljakute mänguvahendite turvalisus (turvaalad; regulaarne hooldus jne).
- Korraldada koolitusi, infopäevi ja avatud treeninguid õigete võtete õppimiseks erinevate liikumistegevuste turvaliseks harrastamiseks; soetada võimalusel turvavahendeid (rentimiseks), samuti spordivahendeid nende laenutamiseks
- Olulise prioriteedina nähakse sõltuvuste vähendamist ning inimeste teadlikkuse tõstmiseks nii vanemate kui ka laste seas.

Tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond

Inimest ümbritsev keskkond mõjutab terviseseisundit sageli enam, kui seda tajutakse. Paljud terviseprobleemid saavad alguse ümbritsevast keskkonnast tööl, kodus ja koolis. Ümbritseva elu-, töö- ja õpikeskkonna kujundamisel tuleb arvestada laste, puuetega inimeste, eakate, noorte emade ja ajutiste tervisehäiretega inimeste erivajadustega.

Probleemid

- Elu-, õpi- ja töökeskkonnast lähtuvate terviseriskide hindamise, juhtimise ja teavitamise süsteem on puudulik.
- Elu-, õpi- ja töökeskkonnale ligipääsetavus ja nende keskkondade kasutatavus ei ole tagatud kõigile vallaelanikele, sh erivajadustega inimestele.
- Vallal on koostamisel kriisiolukorra lahendamise plaan
- Palju on valveta varemeid, lagunenuid ehitisi.
- Alkoholi tarvitatus minnakse autoga sõitma.
- Alaealised tarbivad alkoholi ja tubakatooteid.
- Alkoholist tingitud kahjude (vaimne, füüsiline) kohta puudub ülevaade.

Valdkonna strateegiline eesmärk on elu-, töö- ja õpikeskkonnast tuleneva terviseriski vähenemine.

Soovituslikud meetmed

- Tõsta vallaelanike teadlikkust keskkonnast tulenevatest terviseriskidest ning nende ohjamise meetmetest.

- Järgida avaliku sise- ja välisruumi kujundamisel põhimõtteid, mis teevad kõigile kogukonnaliikmetele elu-, õpi- ja töökeskkonna juurdepääsetavaks ja kasutatavaks.
- Suurendada inimeste teadlikkust terviseriskide ennetamisest ja nende vähendamise võimalustest.
- Soodustada tervistedendavaid tegevusi töökohtadel.
- Tagada elu-, õpi- ja töökeskkonnale nõuetekohane ligipääsetavus ning nende keskkondade kasutatavus kõigile vallaelanikele, sh erivajadustega inimestele.
- Vallavalitsusel välja töötada kriisiolukorra lahendamise plaan ning koostada kõrgendatud riskiga objektide loetelu; võtta kasutusele esmased turvameetmed.
- Tagada valla haldusalas olevate sotsiaal-, kultuuri-, hariduse- ja spordiobjektide rekonstrueerimine ja tehnilise baasi parendamine, arvestades inimeste erivajadustega.
- Tõsta elanikkonna teadlikkust alkoholi mõjust, vältida selle tarbimise negatiivseid tagajärgi.
- Veespordi populariseerimiseks täiskasvanud elanikkonna seas on vajalik võimaldada ujumise algõpet täiskasvanutele ning tutvustada erinevaid veespordiliike, propageerida ujula kasutamise võimalusi.
- Kohalikud ettevõtted toetavad oma töötajate sporditegevust.
- Planeeritud on looduse- ja tervisepargi rajamine Käina alevikus, kuhu saab ehitada ka valgustatud jooksu- ja suusaraja. Samuti on planeeritud kergliiklustee ehitamine Käina ja Suuremõisa vahele.
- Kaugemas tulevikus võiks rajada kergliiklustee Kassari poolsaare ringile, mida kasutatakse aktiivselt juba täna nii kohalike inimeste kui ka turistide poolt tervisespordiks ja liikumiseks.

Tervislik eluviis ja terviseteenused

Sobival kehalisel aktiivsusel, tasakaalustatud toitumisel, turvalisel liiklusel, vaba aja ja seksuaalkäitumisel ning sõltuvust tekitavate kahjulike harjumuste puudumisel on positiivne mõju paljude haiguste ennetamisele.

Tervisliku eluviisi soodustamiseks tuleb erinevate eluvaldkondade esindajatega koostöös suurendada kehalist aktiivsust soodustavate võimaluste ja täisväärtusliku toidu kättesaadavust, vähendada füüsilist ja psüühilist sõltuvust tekitavate ainete kättesaadavust ning soodustada turvalist käitumist liikluses, olmes ja vaba aja veetmisel. Iga inimese jaoks on oluline terviseteenuste kättesaadavus ja korraldamine. Kvaliteetne ja mitmekülgne meditsiini- ja rahvaterviseteenuste korraldus ja osutamine aitab kaasa tervisenäitajate paranemisele.

Tervisliku toitumise arendamiseks viiakse läbi loenguid antud teemadel. Kooli toit arendab tervisliku toitumise poolt lastel.

Probleemid

- Alkohoolsed joogid on noortele kergesti kättesaadavad.

- Ülevallalisi erinevaid tervisespordiüritusi on vähe.
- Informatsioon olemasolevate kõikide tervise- ja nõustamisteenuste kohta ei ole koondatud kokku infolehele.
- Osad mängu- ja spordiväljakud pole nõuetele vastavad ning vajavad taasrajamist.

Valdkonna strateegiline eesmärk on elanikkonna kehalise aktiivsuse suurenemine, riskikäitumise vähenemine ja vallaelanikele mitmekülgsede kvaliteetsete tervishoiu- ja nõustamisteenuste kättesaadavus ressursside parima kasutuse kaudu.

Soovituslikud meetmed

- Tagada kehalist aktiivsust soodustav/toetav keskkond, sh tööealiste liikumisharrastuseks. Kutsuda ellu traditsioone loovaid liikumisharrastusi soodustavaid üritusi, olemasolevaid jätkata, arendada uuele tasandile.
- Toetada organisatsioone ja projekte, mille eesmärgiks on tervislike eluviiside propageerimine.
- Tagada abivajajatele mitmekülgsed ja kvaliteetsed nõustamisteenused ning info kättesaadavus osutatavate teenuste kohta.
- Koondada informatsioon kõigi tervise- ja nõustamisteenuste kohta. Arendada kohaliku omavalitsuse, MTÜde, ettevõtjate ja kodanikualgatuste koostööd tervistedendavates tegevustes. Tervistedendavatel üritustel jagada maiustuste asemel auhindadeks puuvilju või mahetoodangut.
- Tõhustada nii erinevate teenuseosutajate omavahelist koostööd ja infovahetust kui ka koostööd ja infovahetust teiste valdkondadega .
- Tõsta elanikkonna teadlikkust terviseriskidest ja tervist toetavatest liikumisharrastustest, et vähendada tervislikel põhjustel tööhõivest kõrvalejäämist ning tervislikel põhjustel kaotatud produktiivsust ja töötundide arvu.
- Tõsta elanikkonna teadlikkust tervislikust toitumisest.
- Tõsta elanikkonna teadlikkust alkoholi kahjulikkusest ja rääkida antud temast avalikult. Hea näide oli 2016 aasta mais MTÜ Samaaria juhataja Ingrid Purge poolt korraldatud üritus: „ Avalikult alkoholist“, kus olid kohal ka politsei, kiirabi ja päästeteenistuse esindajad.
- Täiendada oma teadmisi kehalise aktiivsuse kasulikkusest ning kasutada vallas loodud liikumisharrastuste võimalusi ja teenuseid.
- Toetada oma lähikondlasi liikumisharjumuste tervislikumaks muutmisel, pakkudes positiivset eeskujut ja kaasates aktiivselt teisi.
- Kasvatada oma kodanikujulgust alaealiste riskikäitumise tähelepanemisel ja sellel reageerimisel.
- Otsida täiendavaid projektipõhiseid rahastus meetodeid olemasolevate ja uute spordi- ja liikumisvõimaluste renoveerimiseks ja täiendamiseks.

4. Kokkuvõte

Käina valla terviseprofiili eesmärgiks on suurendada elanikkonna heaolu ja tõsta inimeste parema tervise kaudu elukvaliteeti. Selleks kaardistati elanike tervist ja heaolu mõjutavate sotsiaalsete, keskkondlike ning majanduslike tegurite hetkeseis. Neid analüüsid toodi välja peamised tervist mõjutavad probleemid ja vajadused ning pakkuda välja võimalikud tegevused probleemide lahendamiseks ja vajaduste rahuldamiseks.

Valla tervisetegurite hetkeseisu on hinnatud Tervise Arengu Instituudi poolt koostatud Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofiili koostamise juhendmaterjalis vajalikuks peetud indikaatorite abil. Kuna selle terviseprofiili koostamisel nappis ajaressurssi elanike tervisekäitumise ja subjektiivsete hinnangute kogumiseks detailsemate küsitluste või uuringute abil, on terviseprofiili eesmärgiks anda esialgne ülevaade elanike tervise hetkeolukorrast ja tervisemõjuritest, et kavandada terviseedenduse arendamiseks järgmisi samme.

Kogutud andmete põhjal oli elanike tervise olukorda momendil raske hinnata, kuna selleks oleks vaja läbi viia detailsem uuring elanike seas. Saamaks täpsemat teavet vallaelanike terviseprobleemidest, nende rahulolust tervishoiuteenustega ja teadmisi terviseedendusliikumisest, on terviseprofiili tegevuskavva planeeritud mitmeid selleteemalisi uuringuid ja küsitlusi.

Pika-ajaliste töötute arv on endiselt suur, mis toob kaasa sotsiaalteenuste ja –toetuste jätkuva vajaduse, sh eluaseme kulude eest tasumise. Samas puuduvad vallal vabad pinnad eluaseme teenuse osutamiseks.

Ka kaasaegseid spordirajatisi on väikese eelarve juures raske ehitada. Väikse laste arvu juures on oluline pigem hea kasutusaktiivsuse leidmine, keskealiste inimeste toomine tervisspordi juurde.

Keskkonnast tulenevad tegurid mõjutavad elanike tervist pigem positiivses kui negatiivses suunas. Suur osa valla territooriumist on roheala, palju puutumata loodust, meri, vaikus ja rahu. Keskkonda saastavat tööstust valla territooriumil praktiliselt ei ole. Maal elades peavad inimesed ka praktilise elu vajadustest lähtuvalt rohkem liikuma ja tegema füüsilist tööd, mis on terviseedenduse seisukohast igati positiivne. Probleemseteks keskkonnast tulenevateks teguriteks on joogivesi. Vald on juba mitu aastat osalenud hajaasustuse veeprojekti, mille kaudu saavad elanikud taotlema toetust salvkaevude asemel puurkaevude rajamiseks.

Terviseprofiili tegevuskava koostamisel on aluseks võetud Käina valla arengukavas aastani 2021 toodud tegevusi.

Tegevuskava aastateks 2016-2023

Tegevus	Eesmärk	Aeg	Läbiviija	Arvatav hind	Rahastamise allikad
Loengusari lapsevanematele (vastutus, liiklusohutus, koostöö lasteasutustega, kasvatusprobleemid jt)	Laste turvalisuse suurendamine	2016-2023	Koolitusfirmad, haridusasutused, vallavalitsus	2800	Projektid, KOV
Aktiivõppe meetodeid kasutades õpitoad noortele (terviseedendus, liikumisharrastused, mürareostus, ohutus liiklemises, sõltuvused, seksuaalkasvatus jm)	Noorte turvalisuse ja terviseteadlikkuse suurendamine	2016-2023	Koolitusfirmad, haridusasutused, kolmas sektor, vallavalitsus	3000	Projektid, KOV, kolmas sektor
Laste silmaringi laiendamiseks väljasõitude korraldamine (teatrid, kontserdid, näitused, muuseumid jne)	Laste võrdsete võimaluste suurendamine	2016-2023	Haridusasutused	8000	Projektid, KOV, kolmas sektor, lapsevanemad
Lastele suviste töövõimaluste loomine	Laste võrdsete võimaluste suurendamine	2016-2023	Valla ettevõtted, vallavalitsus, kolmas sektor, haridusasutused	3800	Projektid, KOV, kolmas ja erasektor
Viidamajanduse täiendamine ja kinnistute märgistamine	Terviseteenuste kättesaadavuse parandamine	2016-2023	Vallavalitsus, kolmas sektor, külvavanemad	4700	Projektid, KOV, kolmas sektor, kinnistute omanikud
Joogivee kvaliteedi parandamine	Keskkonna terviseriskide	2016-2023	PRIA, vallavalitsus, kinnistute omanikud	35000	Projekt, KOV, kinnistute omanikud

vähendamine						
Staadioni renoveerimine Käina kooli juures	Elanikkonna liikumisaktiivsuse suurendamine	2016-2023	Vallavalitsus	80000	Projektid, KOV, erasektor	
Sportihooned renoveerimine	Elanikkonna liikumisaktiivsuse suurendamine	2016-2023	Vallavalitsus	64000	Projektid, KOV	
Noortekeskuse tööshoidmine Käinas	Elanikkonna liikumisaktiivsuse suurendamine	2016-2023	KOV	19100	KOV	
Avalike mänguväljakute ja palliplatside uuendamine (Kassari, Männamaa, Käina)	Elanikkonna liikumisaktiivsuse suurendamine	2016-2023	Kolmas sektor, KOV	30000	Projektid, kolmas sektor	
Sportihooned korraldamine (spordiürituste sari, pere tervisepäevad, talvel ujula külastamise soodustamine jne)	Elanikkonna liikumisaktiivsuse suurendamine	2016-2023	KOV	32000	KOV	
Vallas asuvate õppe-, tervise, matka- ja suusaradade arendamine/haldamine	Elanikkonna liikumisaktiivsuse suurendamine	2016-2023	Kolmas sektor	57500	Projektid, kolmas sektor	
Vallas toimivate vabaaja tegevuste jätkuv toetamine (huviringid, huvikool, ujula)	Elanikkonna liikumisaktiivsuse suurendamine	2016-2023	KOV, projektid	20000	KOV, projektid	

suurendamine						
Valgustatud Käina-Suuremõisa kergliiklustee rajamine, bussipeatuste valgustus	ootepaviljonide	Elanike liikumisaktiivsuse suurendamine ja keskkonna terviseriskide vähendamine	2016-2023	Vallavalitsus	1500000	Projektid, riigieelarve, KOV
Omastehoooldajate kooolitus	Elanike teadlikkuse tõstmine	2017-2023	Kohalikul kõrgkoolid, KOV, kolmas sektor	1300	Projektid, KOV	
Vallapäevad (küladepäevad)	Elanikkonna ühtsuse ja aktiivsuse tõstmine, sotsiaalne sidusus	2016-2023	KOV	3200	KOV, projektid	
Käina valla noorte elamukruntide arendamine	eluruumi tingimuste parandamine	2016-2023	Vallavalitsus	25000	KOV, projektid	
Loodushariduskeskus/loodusring	Keskonnateadlikkuse tõstmine	2016-2023	KOV	70303	projekt	
Tuletõrje veemahutite korrashoid väljapool Käina alevikku	Vee kättesaadavus	2016-2023	KOV, päästeamet	10000	KOV	
Vallateede tolmuvabaks muutmine 5 km	Tervislik elukeskkond	2016-2023	vallavalitsus	190 000	KOV, riik	
Supluskoht	Turvalisuse suurendamine	2016-2023	KOV	20000	KOV	